

ТОМАШ МАСАРИК І УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ

Доморослий Валентин Іванович

к. і. н., доцент

Уманський національний університет садівництва

м. Умань, Україна

Анотація: У статті аналізується діяльність першого президента Чехословаччини Томаша Масарика стосовно вирішення українського питання. Акцентується увага на його ролі у процесі творення своєї держави та внеску у формування нової Європи. Поряд з тим, вказується на його дії, які не сприяли становленню української держави.

Ключові слова: Масарик, Україна, Закарпаття, держава, автономія.

Історія знає багато відомих європейських діячів, борців за вирішення національного питання. Одним з них, є перший президент незалежної Чехословаччини Томаш Масарик. Ще 100 років тому, на десятиріччя випередивши свій час, він накреслював контури нової об'єднаної Європи, в якій будуть враховуватися інтереси і великих, і малих націй, а кожний народ зберігатиме свою національну ідентичність, залишаючись європейцями. Володимир Ульянов-Ленін у своїй відомій роботі «Про гасло Сполучених Штатів Європи» полемізував саме з Масариком, не називаючи його по імені, стверджував, що об'єднання Європи можливе лише внаслідок соціалістичної революції. Історія розсудила давню наукову суперечку – Масарикова батьківщина вже зализала рани від проведеного над нею соціалістичного експерименту і вступила до Об'єднаної Європи – Євросоюзу [1].

Масарик перший по-справжньому поставив перед світовою науковою і політичною громадськістю «чеське питання» – не в розрізі збереження (чи не збереження) чеської мови і культури, а як можливість і необхідність створення

чеської держави. Доводиться лише шкодувати, що у тогочасній Україні, аналогічні заклики не користувалися широкою суспільною підтримкою. Вони були характерні лише для патріотично налаштованої групи Миколи Міхновського. Тогочасне українське керівництво, в особі голови Центральної Ради М. Грушевського та голови Генерального Секретаріату В. Винниченка, знаходячись у полоні малоросійських ілюзій, не могло згуртувати націю і повести спільноту на послідовне будівництво власної держави.

Історія розпорядилася таким чином, що Масарик, впродовж своєї політичної діяльності, мав справи з Україною. З літа 1917 р. він постійно мешкав у Києві, де працювала Чехословацька національна рада і неподалік міста дислокувалися чеські легіони. Масарик часто виїздив до Москви та Петрограда. Так склалося, що йому довелося тричі бути свідком встановлення радянської влади у Петрограді, Москві та Києві, коли його брали більшовицькі війська Муравйова.

У Києві Масарик мав безпосередні особисті контакти з провідними українськими політиками Михайлом Грушевським, Симоном Петлюрою, Володимиром Винниченком.

Однак, об'єктивні інтереси, які визначали зовнішньополітичну орієнтацію українських і чеських самостійників відрізнялися, більше того, були діаметрально протилежними. Ворогом чехів був пангерманізм, небезпека якого, особливо відчувалася на теренах Австро-Угорської імперії, а дуже важливим союзником була Росія. Створенню незалежної української держави перешкоджала саме Росія. Цього Масарик не розумів, або не хотів розуміти. «Малороси, на моє переконання, – стверджував він в інтерв'ю газеті «Утро России», опублікованому 19 серпня 1917 року, – мають головного ворога в особі Німеччини. Я стежу за українським питанням, як воно розвивається в німецькій політичній літературі, і там останнім часом цілком ясно та відверто кажуть про захоплення України. Отож я думаю, що сильна Росія – в інтересах самих українців» [2].

Він та його однодумці, вкрай негативно сприйняли IV Універсал Української Центральної Ради, який проголошував повну незалежність нашої країни. До того ж, саме тоді був підписаний Брестський мир. Для України це не просто мир, а й військово-політичний союз із німцями та австрійцями – ворогами чехословаків. Над 50 тисячами легіонерів в Україні, які за австрійськими законами були зрадниками батьківщини, нависла смертельна небезпека. Саме тоді, Масарик заявив про розірвання договору з урядом УНР і домовився з більшовиками про вільний вихід легіону, проголошеного частиною французької армії, до Владивостока через Сибір, а звідти Тихим і Атлантичним океанами – до Франції.

Практично ніде в українських джерелах не згадується про те, що коли українські вояки гинули під Крутами, намагаючись зупинити банди Муравйова, під Борисполем, Пирятином, Лохвицею стояли добре навчені, озброєні і дисципліновані війська чехословацького корпусу, який за чисельністю перевищував як військо УНР, так і загони більшовиків. Втручання чехів у боротьбу на українському боці, могло б стати вирішальним і направити історію в зовсім інше русло. Але цього не сталося – Масарик декларував невтручання легіонерів у внутрішню боротьбу в Росії.

Таким чином, не тільки чехи, а й поляки вирішили свої державотворчі проблеми за рахунок українців. Гасло «В ім'я Бога, за нашу і вашу свободу» вони використовували у своїх вузько-егоїстичних національних інтересах.

Наступного разу Масарик зіштовхнувся з українською проблемою після Тріанонського договору, згідно з яким, країни Антанти визнавали Закарпаття частиною Чехословаччини за умови надання українцям названого регіону широких самоврядних прав. Ставши Президентом, Масарик 21 вересня 1921 року заявив в Ужгороді: «Політична автономія Підкарпатської Русі забезпечена мирним договором та конституцією». Але реально закарпатці отримали ту «якнайширшу автономію» лише через 17 років, восени 1938-го, коли Масарик уже помер [2]. Однак, Закарпаття, на відміну від інших українських регіонів, які знаходилися під впливом Радянського Союзу, Польщі, Румунії перебувало

у значно кращих умовах. Чехословацький уряд вкладав у нього коштів більше, аніж отримував звідти. Президент не стояв на заваді запровадженню в освітніх закладах краю української мови. Напевне Масарика мучили докори сумління за те, що він, опосередковано, був причетний до знищення Росією української держави.

Отже, Томаш Масарик, будучи представником пригнобленого народу, вивів його на державницькі позиції. Отримавши під свій контроль частину української території, він вчинив як представник пануючої нації, не надав обіцяної автономії українцям, чим пригальмував процес розвитку національної свідомості наших земляків у Закарпатті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Підлуцький О. «Нова людина» у «новій Європі» і чеське питання. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.litres.ru/oleksa-p-dluckiy/lideri-scho-zminili-svit/chitat-onlayn/page-2/>.

2. О. Підлуцький. Томаш-Гарріг Масарик «Нова людина» у новій Європі». [Електронний ресурс] Режим доступу https://zn.ua/ukr/SOCIUM/tomash-garrig_masarik_nova_lyudina_u_noviy_evropi.html